

ליקוט עצמות - שינוי או חזרה למסורת הרב יעקב רוז'ה

- א. מצינו במסכת שמחות (פרק יב הלכות ז' ח' ט'):
כל העצמות אדם מלקט חוץ מעצמות אביו ואמו, דברי רבי יוחנן בן נורי, ורבי עקיבא אומר אחד אלו ואחד אלו אדם מלקט. ליקוט עצמות אינו עד שיכלה הבשר; כלה הבשר, אין הצורה ניכרת בעצמות.
מלקט אדם עצמות שני מתים כאחת, ונותן אלו בראש אפיקריסין מכאן, ואלו בראש אפיקריסין מכאן, דברי רבי יוחנן בן נורי, ורבי עקיבא אומר סוף אפיקריסין להתאבל, וסוף עצמות להתערב, אבל מלקטן ונותנן בארזים.
. אמר רבי אלעזר בן רבי צדוק, כך אמר לי אבא בשעת מיתתו, בני, בתחילה קברני בביקעה, ובסוף לקט את עצמי ותנם בדלוסקמא, ואל תלקטם בידך, וכן עשיתי לו, נכנס יוחנן וליקטן, ופירס עליהן אפיקריסין, ונכנסתי וקרעתי עליהן, ונתתי עליהן ספירין יבישין; כשם שעשה לאביו כך עשיתי לו.
ב. ובתלמוד ירושלמי (מועד קטן פרק א):
בראשונה היו קוברין אותן במהמורות נתאכל הבשר היו מלקטין את העצמות וקוברין אותן ברזים אותו היום היה מתאבל ולמחר היה שמח לומר שנינוחו אבותיו מן הדין.
ג. נאמר בברייתא (מועד קטן ה' ע"ב): ואין מרחיקין ציון ממקום טומאה – שלא להפסיד את ארץ ישראל".
מפרש רש"י: "שלא להפסיד ארץ ישראל – שכשרואה הסימן מיד פורש, ונמצא ארץ ישראל בטומאה שלא לצורך".
הריטב"א מפרט: "שלא להפסיד את ארץ ישראל – שלא ילכו שם ושלא יחרשו שם". מכאן נראה כי טומאה יתרה מפסידה את ארץ ישראל מפני שהיא גורמת לכך ששטחים נרחבים לא ניתנים לשימוש, לא להליכה ולא לחקלאות.
זה כנראה הטעם לאחת מדרכי הקבורה שהיו מקובלות בארץ – ליקוט עצמות. בשיטה זו נקבר המת בתחילה בקבורת שדה – קבורה הדומה לקברים של ימינו. כעבור זמן, למשל ביום השנה לקבורה, לאחר שכבר עוכל הבשר, לוקטו העצמות מן הקרקע והוטמנו בבור קבורה משפחתי משותף המכונה 'מאספה'.
בתקופה אחרת נהגו לקבור במערות הקבורה. שם נחצבו כוכים, שבהם הונח הנפטר בארון או ללא ארון למשך שנה - וזו קבורה ראשונה - ועל ריצפת חדר-הקבורה או בכוכים מיוחדים הונחו גלוסקמות אבן בהם הונחו עצמות המת, שלוקטו כעבור שנה מיום הקבורה הראשונה
תשובת הרדב"ז (חלק ב סימן תריא) חשובה מאוד לנושא ולכן היא מובאת כאן בשלמותה:
"שאלת ממני ידיד נפשי על אלו המוליכים עצמות המתים לא"י ונוהגים בהם מנהג בזיון עד שכופלין את קומתם ולפעמים מתפרקים האברים ומשתברים עצמות אם יש בזה חשש או לא.

תשובה הדבר ברור שכל שהוא לתועלת המת אין בו משום בזיון כי זהו כבודו והראיה במסכת שקלים כל הכלים הנמצאים בירושלים דרך ירידה לטבילה טמאין דרך עלייה טהורין שלא כדרך ירידתן עלייתן דברי ר"מ ר' יוסי אומר כולם טהורים חוץ מן הסלע ומהגריפה והמריצה המיוחדים לקברות פירוש מגריפה כלי שגורפין

וכונסין בו העצמות כשהם מפוזרים. מריצה כלי שרוצצים ומשברין בו עצמות המת להכניסם בסל להוליכם ממקום למקום וזה השם נגזר מלשון ותרץ את גלגלתו כל זה מלשון הרמ"ם בפירוש המשניות הרי אתה רואה שהיו מתירין לרצץ העצמות להוליכם ממקום למקום וסתמא דמילתא לא היו עושין כן אלא לכבודו של מת לקוברו אצל בני משפחתו וכ"ש שיהיה מותר לעשות כן כדי לקוברו בארץ ישראל. עוד יש ללמוד מאותה משנה שאפילו שיהיו העצמות משל מתים הרבה מעורבים יחד אין קפידא כיון שהדבר לכבודם ממה שהיו מתקנין כלי לגרוף אותם אם היו מפוזרים ועצמות מת אחד לא היו מפוזרים עד שיצטרכו מגריפה לקבץ אותם. כללא דמילתא כל דבר שהוא לתועלת המת ולכבודו מותר ולא יהיה גדול מס"ת דבמקום הסכנה מותר להניחו על החמור ולרכוב עליו".

מנהג ליקוט העצמות מעולם לא נאסר, משהחמירה מצוקת הקרקע יתכן שיש לחזור אל מנהג הקבורה הישן. כמו כן מצוקת הקרקעות והקבורה כבר הביאה לשינוי המנהג מקבורת שדה רגילה לקבורה רוויה ורבודה. פתרון זה אינו נוח לרוב האנשים .

אם כבר משנים מקבורת השדה הנוהגת, לכאורה יש להעדיף את ליקוט העצמות כל זאת כמובן בהסכמת המשפחה